

MÚZEJNÉ STARINKY

Občasník Múzea Janka Kráľa v Liptovskom Mikuláši

December 2010

Múzeum má 55 rokov. Ako ďalej?

3. júna 2010 uplynulo 55 rokov od rozhodnutia Rady Okresného národného výboru v Liptovskom Mikuláši, ktorým potvrdila vznik dnešného Múzea Janka Kráľa. Jeho začiatky a prvé roky neboli jednoduché. Názory na profiláciu múzea sa menili, od vlastivedného, cez literárnohistorické až po to súčasné, mestské múzeum so širším poslaním dokumentácie literárnej histórie Liptova. Múzeum prežilo dobré i horšie časy a rozvíjalo sa do dnešnej modernej podoby. Jeho „curriculum vitae“ nájdeme podrobne zmapované v publikácii Múzeum v čase, ktorá vyšla pred piatimi rokmi, pri jeho 50. výročí.

Múzeum dokumentuje a prezentuje rôzne oblasti života nášho mesta: kultúru, umenie, šport, výstavbu a rozvoj mesta, jeho politický a spoločenský život, významné osobnosti a rodiny z Liptovského Mikuláša. Zároveň je súčasťou aktuálneho kultúrneho diania v meste prostredníctvom výstav, vzdelávacích podujatí a publikácií, spoluprácou s umelcami a kultúrnymi inštitúciami. V tomto nám pomáhajú dve združenia – Spoločnosť MUDr. Pavla Straussa a Spolok Martina Rázusa. Súčasťou práce a prezentácie je aj mestská kronika, ktorú kronikár odovzdáva primátorovi mesta počas sviatku mesta v deň sv. Mikuláša.

Múzeum Janka Kráľa sa v tomto čase prezentuje štyrmi expozíciami. Sú to: Tatrina a Žiadosti slovenského národa na starej evanjelickej fare (1987), Rázusovie dom vo Vrbici (1993), expozícia Kapitoly z histórie mesta Liptovský Mikuláš (1994) v sídle múzea, kedysi prvom stoličnom dome Liptovskej stolice a Mikulášska mučiareň v susednom Straussovskom dome (1999). V letných mesiacoch bola znova po roku otvorená aj synagóga na Hollého ulici. Expozície v rokoch 2005-2009 videlo 151 761 návštevníkov.

V múzeu opatrujeme 36 076 kusov zbierkových predmetov (stav k 31.10.2010). Za posledných 5 rokov pracovníci pripravili 54 rôznych výstav, z ktorých najviac repríz mala výstava Jánošík – karpatský zbojník. Kultúrno-výchovná činnosť či múzejná pedagogika prináša už niekoľko rokov podujatia Noc v múzeu, V Rázusovie uličke a Vtáčí stromček. Druhý rok pripravujeme podujatie, ktoré je opakom vernisáže výstav, tzv. derniéru. Návštevníkom prináša zaujímavé informácie o uplynulej výstave, pohnútkach jej tvorcov a pod. Čoraz väčší dôraz kladieme na spoluprácu so školami. Služby verejnosti poskytujeme aj prostredníctvom knižnice, ktorá sa nachádza v zadnom trakte Pongrácovskej kúrie. Ponúka 5 668 knižničných jednotiek. Jej súčasťou je fotoarchív, ktorý obsahuje 50 774 negatívov.

V minulom roku sme sa zaradili medzi múzeá budujúce moderný vedomostný systém slovenských múzeí CEMUZ. Prostredníctvom online katalogizačného modulu ESEZ 4G dokumentujeme jednotlivé zbierkové predmety, zároveň ich digitalizujeme, a tak naplňujeme verejnú databázu, ktorá je záujemcom prístupná už dnes. Nové pracovné postupy si vyžadua-

li nákup nových počítačov i skenerov, napojenie odborných pracovísk na tento systém pomocou vlastnej internetovej siete, ktorá je súčasťou internetového prepojenia mestských podnikov a inštitúcií. Na stránke <http://portal.cemuz.sk/> je prístupných skoro 6 000 predmetov z našich fondov a ich počet stále rastie.

Je len logickým vyústením, že v múzeu práve tvoríme našu internetovú stránku, ktorú si môžete v pracovnej verzii prehliadnuť na www.mjk.sk. Od septembra tohto roku využijeme aj sociálnu sieť Facebook a jej vymoženosti. Pod heslom Múzeum Janka Kráľa sa záujemca dozvie najnovšie udalosti ako aj plány múzea a môže sa zapojiť do zaujímavých diskusií. Návštevník má možnosť využitia WiFi zóny na dvore múzea.

Nezabúdame ani na dlhoročné neriešené problémy. V rozpočte na budúci rok navrhujeme riešenie odvlhčenia vzdušnosti vlhkosti v stenách a murive budov na Námestí osloboditeľov a v Rázusovie dome systémom Aquapol. Tento systém je v súčasnej dobe jedným z najmodernejších a najprogressívnejších a na dlhé roky by vyriešil vlnutie týchto historických pamiatkových objektov.

Pred nami je tiež práca na celkovej revízii zbierkových predmetov, ako to káže Zákon o múzeách a galériách č. 206/2009. V nasledujúcich dvoch rokoch by revízia mala byť dokončená v celom rozsahu. Veľkým problémom sú depozitárne priestory, ktoré viac pripomínajú stav dlhodobého provizória, ako trvalého riešenia. Veľké nádeje vkladáme do pripraveného nového projektu celkovej rekonštrukcie múzea, ktorý zahŕňa nové expozičné priestory, administratívnu časť ako aj odborné pracoviská, novú knižnicu a hlavne moderné depozitáre. Čakáme na vhodnú výzvu z EU, aby sme takto pripravený a schválený projekt uplatnili a realizovali.

Múzeum je „pamäťou národa“, zachováva kultúrne hodnoty predošlých generácií a dokumentuje tie dnešné. Do akej miery sa to darí nám, zhodnotia nasledujúce generácie.

Zdenko Blažek

• Noc v Múzeu Janka Kráľa 2010 – o Jánošíkovi opäť trochu inak.
Foto: Ján Svidran

Pani riaditeľke

V auguste oslávila naša bývalá riaditeľka, Daniela Hroncová-Faklová, krásne životné jubileum. Chceme jej vysloviť srdečné blahoželanie aj prostredníctvom Múzejných stariniek pri ktorých zrode stála.

Daniela Elena Hroncová-Faklová sa narodila 12. augusta 1950 vo Zvolene. Základnú školu vychodila v Radvani, stredoškolské vzdelanie získala v Banskej Bystrici. Absolvovala štúdium etnografie na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Dnes ju poznáme ako múzejníčku - etnografku, folkloristku, spisovateľku, redaktorku, scenáristku. Pracovala v Stredoslovenskom múzeu v Banskej Bystrici i v Liptovskom múzeu v Ružomberku. V rokoch 1991-2008 bola riaditeľkou Múzea Janka Kráľa v Liptovskom Mikuláši. V súčasnosti pôsobí ako šéfredaktorka vydavateľstva Tranoscus.

Je dlhoročnou spolupracovníčkou Slovenského rozhlasu v Bratislave a Banskej Bystrici.

Je autorkou knižnej novely **Čas rozdelenia** (epilóg Sládkovičovho života), memoárového diela **...a lípa o ňom tíska šumí...**, či **Mamele**. Poznáme ju i ako spoluautorku reprezentatívnych publikácií **Liptovský Mikuláš - Príbeh mesta, Liptovský Mikuláš - Mesto v krajine, Ružomberok, Donovaly, Žiar**. Napísala mnoho rozhlasových literárno-dramatických pásiem, rozhlasových hier, je scenáristkou a režisérkou scénických literárnohistorických a folklórnych programov, spoluautorkou libriet a scenárov múzejných expozícií, výstav a kultúrno-výchovných i cirkevných podujatí.

Má dcéru a syna. Spolu s manželom prof. Ing. Ondrejom Hroncom, DrSc. žije v Košiciach.

Želáme veľa zdravia, elánu, tvorivých síl a nápadov!

-dfj-

• Daniela Hroncová-Faklová odovzdáva dar prezidentovi Václavovi Havlovi. Darovaná Cithara Sanctorum sa stala súčasťou jeho prezidentskej kancelárie. Z návštevy Václava Havla v expozícii Tatrín a ŽSN v roku 1992.

Múzeu k päťdesiatpäťke

Výročia. Okrúhle a okrúhlejšie, superokrúhle. Pripomíname si ich v osobnom živote i v inštitúciách. Hodnotíme, obzeráme sa dozadu, oslávencom pripíjame na zdravie, želáme ďalšie úspechy...

Čo zaželať päťdesiatpäťročnému múzeu?

Veľa fantázie a tvorivosti.

Zvedavých, spokojných i kritických, podnety prinášajúcich návštevníkov.

Priateľov.

Ďalšie vzácne, zaujímavé a krásne zbierkové predmety.

Kvalitné depozity pre vzácne, zaujímavé a krásne zbierky, ktoré už roky, desaťročia a niektoré už celých päťdesiatpäť rokov tvoria podstatu Múzea Janka Kráľa v Liptovskom Mikuláši.

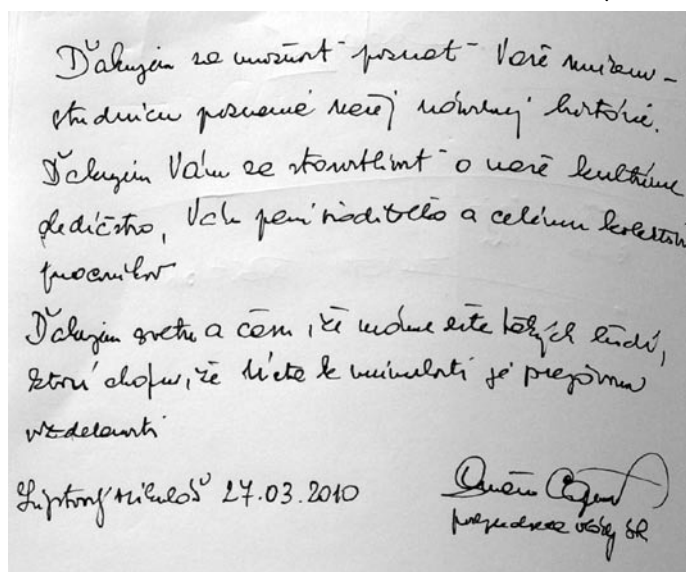
Peňazí toľko, aby umožnili pokojnú prácu, bez strachu o osud zbierok, budov a pracovníkov.

Pracovníkov, ktorí majú chuť, priestor a čas pracovať tak, aby sa krása a výpovedná hodnota nášho hmotného kultúrneho a historického dedičstva zachovala čo najdlhšie.

Múdrosť, pochopenie a dôveru tých, ktorí rozhodujú.

Všetko najlepšie Múzeum Janka Kráľa!

Lubica Rybárska

• V marci 2010 našu expozíciu navštívil podpredseda vlády SR, dnes poslanec Národnej rady SR, Dušan Čaplovič. Nebol na oficiálnej návšteve, múzeum si prezrel zo záujmu historika a múzejníka. V Mikuláši bol pri príležitosti odovzdávania ocenení učiteľom. Foto: Ján Svidran

Podakovanie

Múzejné starinky podporili aj tento rok ich dlhoroční priaznivci: pani Naďa Micherová z Bratislavy a naši priatelia z Liptovského Mikuláša a Levíc.

Vážime si a obdivujeme Vašu pomoc, v ktorej ste neustali ani v čase krízy.

Umenie vytvorené rukou a ihlou - vzácne sakrálné prestieradlá

V minulosti sa často hovorievalo, že reformácia na Slovensku zničila veľa vzácných sakrálnych pamiatok. Dnes, po dôkladnejších terénnych výskumoch sa zistilo, že práve v evanjelických a reformovaných kostoloch sa zachovali vzácne textilie - výšivky na plátne zo 17. - 18. storočia. Racionálnejší prístup cirkevníkov, skromnejšie finančné možnosti, ale aj vyhranenejší zmysel pre tradíciu zachránili vzácny kostolný inventár pred zánikom. Napríklad obradné textilie v evanjelickom a. v. kostole v Štítniku boli dlho jediným významnejším súborom svojho druhu, ktorý odborné kruhy poznali a registrovali. Mnohé predmety vyradené z inventárov evanjelických a. v. kostolov, okrem iného i umelecky hodnotné obradové textilie a nádoby, boli deponované do múzeí. Mnohé pamiatky však boli z nevedomosti zničené.

Medzi cirkevné zbory, ktoré svoje zdanlivo zastaralé obradové textilie nezničili, patrí i Cirkevný zbor ECAV v Liptovskom Mikuláši. Už pred viac ako sto rokmi (1895) vrbicosvätomikulášski cirkevníci pripravili svoje vzácne sakrálné pamiatky na národopisnú výstavu do Prahy. Zodpovednou osobou za cirkevný zbor a pamiatky z Liptova bola Klementína Ruppeldtová. Predmety, ktoré boli na tejto výstave prezentované, majú dodnes výstavné vizitky. V Liptovskom Mikuláši boli vždy ľudia, ktorí v snahe povzbudiť a posilniť národné povedomie Slovákov, radi poukazovali na kultúrnu minulosť národa. Okrem iných prejavov duchovnej kultúry to bola aj výšivka, prostredníctvom ktorej dokazovali historické korene svojbytnosti výtvarného citenia slovenského ľudu.

V jeseni 2010 si mohli návštevníci nášho múzea prezrieť výstavu **Od narodenia po hrob** s podtitulom **Historické a kultúrne pamiatky Cirkevného zboru ECAV na Slovensku Liptovský Mikuláš**. Na výstave sa nachádzali i spomenuté textilie.

Zachovalé pamiatky historickej výšivky nás nútia hlbšie sa zamyslieť nad touto významnou kapitolou výtvarnej činnosti. Výšivku zo 16. - 18. storočia reprezentujú dve samostatné skupiny. Prvá skupina výšiviek je dielom vyšivačov - profesionálov, ktorí pôsobili v prostredí remeselníckych dielní. Druhú skupinu práca tvoria výšivky na plátne, ktoré boli domácimi ručnými prácami šlachtičien i mešťanok. Na

historických výšivkách v 17. storočí sa priamo náboženské motívy nevyskytovali. Najčastejšie na nich nájdeme motívy granátových jabĺk, tulipánov (zvončekov), srdiec, ruží a palmových listov. Výzdoba bola realizovaná v zlate a striebre, známe sú aj pestrofarebné hodvábné výšivky. Usporiadanie výšiviek sa riadilo zásadami symetrie, charakterizoval ich veľkokvetý dekor a náročné techniky.

K najvzácnejším zo zachovaných mikulášskych obradných textílií patria prikrývadlá na oltár a ručník ku kalichu.

Ručník (prikrývadlo) ku kalichu je zhotovený z najjemnejšieho plátna, nazývaného *patelat*, podobného dnešnému batistu. Má rozmery 51 x 49,4 cm a vyšité v roku 1693. Výšivka bola zhotovená prílohným a stonkovým stehom hodvábnymi niťami a škófiom (niť na vyšívanie z drahých kovov vysokej rýdzosti). Škófiom vyrábali vo valcovej, stáčanej a sploštenej úprave. Do bývalého Uhorska ho importovali z Turecka. Z vyšitých venovaní sa dozvedáme, že ide o dar od: „*dcéra Klára Szentyváni, Š. Luby, B. Bohurad, Judita Vitališ, Judita Ottlyk ...*“ či ďalších mecénov, ktorých mená sú nečitateľné. Vzor výšivky je rozmiestnený do rohov, v štyroch srdciach sú vyšité tulipánové (zvončekové) ornamenty.

Prikrývadlo s rozmermi 95 x 136 cm je zhotovené zo šachovnicovo usporiadaných štvorcov jemného plátna a béžovo-zelenej hodvábanej výšivky v sieti. Vzor tvoria motívy zvončekov a klinčekov.

Prikrývadlo s rozmermi 76 x 78 cm je zhotovené z jemného plátna, vyšívané obojstranným plochým stehom pestrofarebnými hodvábnymi a striebornou kovovou niťou. Okraje sú lemované čipkou. Tulipánový a zvončekový vzor je sústredený v rohoch.

Predstavené výšivky sú nielen umeleckými remeselnými výrobkami, ale i historickými pamiatkami. Premeny módy a nové (strojové) vybavenie výšivkárskeho firiem takmer zlikvidovali ručnú výšivku. Výstava v Múzeu Janka Kráľa umožnila širokej verejnosti spoznať krásu inak v archíve starostlivo uložených sakrálnych predmetov a poukázala na ich kultúrnu a historickú hodnotu.

Daniela Fiačanová

Z výstavy. K najobdivovanejším exponátom patrili vzácne (aj) vyše tristoročné prikrývadlá. Foto: Ján Svidran

Kde bol Jánošík súdený?

alebo

Prečo bola odstránená pamätná tabuľka?

Na priečelí hlavnej budovy múzea Janka Kráľa už od jari 2010 chýba (aj návštevníkom) pamätná tabuľka z roku 1963. Stálo na nej: „V tomto dome bol 16. a 17. 3. 1713 súdený ľudový hrdina Juro Jánošík“. Pripúšťam, možno by bolo výstižnejšie v texte doplniť slovo „pravdepodobne“. Často ho používajú múzejníci i exaktní historici, keď nevedia uspokojivo objasniť zlomok histórie. „Naša“ tabuľka však bola odstránená a premiestnená na budovu Pongráčovskej kúrie. Myslím si, že zatiaľ patrí na svoje staré miesto. Keď už pre nič iné, tak z úcty k jánošíkovským tradíciám. I z úcty k tým, ktorí múzeum zakladali a neskôr vďaka jánošíkovským tradíciám aj zachránili.

• Tabuľka z roku 1963, je od leta 2010 súčasťou priečelia Pongráčovskej kúrie na Námestí osloboditeľov. Foto: Ján Svidran

Traduje sa, že Jánošíka súdili v prvom mikulášskom stoličnom dome, známom ako Illešházyovská kúria, Hanzelyho, Ehrlichovský alebo Seligovský dom podľa jeho majiteľov.

O tom, že sa Svätý Mikuláš stane stálym administratívnym sídlom Liptova rozhodli na stoličnej kongregácii v Nemeckej Ľupči v roku 1677. Stoličný dom však nemali. Až v roku 1712 rozhodli o zakúpení renesančnej kúrie, ktorú v roku 1713 adaptovali pre účely prvého mikulášskeho stoličného domu. O tejto skutočnosti svedčí dodnes kruhová tabuľa, umiestnená za vstupnou bránou do budovy s nápisom:

„DOMUS

I. COTUS LYPT. SUB EXC

ET ILLO DD : PERP : COMITE

NICOLAO ILLESHAZY

EH : CANC. ERECTA ANNO

1713

VICE COTE D. LAD : OKOLICSANY

JUR : NOT : D : STE : ANDAHAZY

G. PRERC : D. GAB. SENTIVANY

D.D : JOB AND : RADY. AC ANDREANSKY MA JOOB“

„Dom slávnej Liptovskej stolice, získaný (vystavaný, prestavaný) za grófa Mikuláša Illešházyho, kancelára Kráľovstva Uhorského roku 1713, za podžupana Ladislava Okoličaniho, notára Štef. Andaházyho, hl. prokurátora Gabr. Szentiváného, sudcov Jána a Ondreja Rády a Andreánskeho. Magister Joob.“

K tomuto účelu dom slúžil až do vybudovania nového župného domu v strede mikulášskeho námestia v roku 1793. Meno Illešházyovská kúria dostala podľa Illešházyovcov, ktorí boli dedičnými županmi Liptovskej stolice od roku 1582 až po rok 1838.

V druhej polovici 19. storočia a na začiatku 20. storočia bola kúria prestavaná.

Zasadnutie Rady ONV 9. mája 1956 túto budovu určilo za sídlo Múzea Janka Kráľa s odôvodnením, že tu súdili ľudového hrdinu Juraja Jánošíka.

V roku 1963 pri 250. výročí Jánošíkovej popravy bola v Liptovskom Mikuláši premiéra dvojdielného farebného filmu Jánošík, ktorý režíroval Paľo Bielik. Vtedy bola v Múzeu Janka Kráľa otvorená výstava Jánošík v histórii a tradícii, ktorej autorom bol vtedajší riaditeľ múzea Slávko Churý. Viaceré z vystavovaných exponátov boli rekvizity z filmu o Jánošíkovi, ktoré múzeum zakúpilo do svojich zbierok a ktoré sú súčasťou expozície múzea dodnes. Bol to prvý múzejný počin venovaný jánošíkovskej tematike a okrem uvedeného rozmeru, teda pripomenúť si okrúhle výročie legendy, mal tento počin aj rozmer oveľa prozaickejší: zachrániť múzeum, ktorého existencia bola v tom čase ohrozená. To sa aj podarilo.

V tom istom roku budovu múzea vyhlásili za kultúrnu pamiatku a na jej priečelí osadili tabuľu s nasledujúcim textom: „V tomto dome bol 16. a 17. 3. 1713 súdený ľudový hrdina Juro Jánošík“.

Jánošíkovskú legendu rozvíjalo múzeum naďalej. Dodnes najväčšou bola expozícia Jánošíkovské tradície na Slovensku, ktorej scenár vytvoril riaditeľ múzea Jozef Kasanický. Do roku 1997 bola umiestnená v kaštieli Vranovo v Palúdzke, kde bol Jánošík väznený. Kaštieľ sa stal predmetom reštitúcie a história záchranu múzejného objektu, sa bohužiaľ, nezopakovala. Vtedy sa Jánošík opäť vrátil na „mikulášske námestie“, do súčasných stálych expozícií múzea Kapitoly z histórie mesta a Mikulášska mučiareň.

• Slávko Churý – jeden z prvých riaditeľov múzea, veľkú časť svojho profesionálneho života v múzeu i v archíve v Bytči venoval Jánošíkovi a zbojníckej tematike

• Jánošíkovi je venovaná i časť súčasnej hlavnej expozície Múzea Janka Kráľa

• Kaštieľ Vranovo v Palúdzke

Čo o mieste súdu s Jánošíkom hovoria najznámejší z autorov píšucich o Jánošíkovi?

Pavel Socháň vo svojom dielku „Zbojník Juro Jánošík“ v roku 1924 píše: „Z Vranova bol Jánošík prešikovaný k vyšetrovaniu do Sv. Mikuláša pred stoličný súd, ktorý vtedy zasadal v dome Hanzelyho, zakúpeného stoličným sborom práve pred rokom, dňa 14. marca, pre potreby liptovskej stolice.“

V dome dnes Ehrlichovskom je zachovaná ešte starobylá chodba od brány a tam v stene zasadená mramorová doska vtedajšieho predstavenstva stolice.“

Ivan Houdek vo „Vyznaní Jura Jánošíka“ doslovne odpisuje Socháňa.

Andrej Melicherčík vo svojej historickej štúdii „Juraj Jánošík hrdina protifeudálneho odboja“ uvádza: „Stoličný súd zasadal v dome Hanzelyho, ktorý práve pred rokom, v marci r. 1712 zakúpili pre potreby Liptovskej stolice“ a odvoláva sa tiež na už citovaného Socháňa.

Rudo Brtáň, ktorý napísal niekoľko historických štúdií o Jánošíkovi, ktoré zostali v rukopisoch, sa o tejto skutočnosti vyjadruje nasledovne: „Nikto ešte nezistil, kde Jánošíka vypočúvali (najskej vo Vranove), kde ho verejne obžalovali a vyšetrovali, kde ho súdili a mučili (pravdepodobne tam alebo v meste v pongrácovskej kúrii), lebo stoličný dom (dnešné Literárnohistorické múzeum, predtým Seeligovie dom a ešte predtým Hanzelych dom) práve v roku 1713 len dostavali, ako svedčí pamätná tabuľa za bránou vľavo.“

Jozef Kočíš, autor Neznámeho Jánošíka, sa k miestu súdu nevyjadruje.

Z uvedeného vyplýva, že v roku 1713 stoličný dom prestavovali, ale nemáme presné informácie, kedy túto prestavbu skončili a odkedy tento dom pre potreby liptovskej stolice skutočne využívali. Súd nad Jánošíkom sa konal v dňoch 16. a 17. marca tohto roku. Mohlo to byť teda v období, keď ešte prestavba nebola dokončená a súd nad Jánošíkom sa teda na tomto mieste nemohol konať. V prípade, že by bola dokončená, Jánošíka tu skutočne súdili. Keďže však tieto informácie chýbajú, môžeme nanajvýš povedať, že je to pravdepodobné miesto Jánošíkovho súdu.

Všetky tieto informácie som uviedla v publikácii O zbojstve Juraja Jánošíka, ktorá vyšla v roku 2001. Ony sú už druhé desaťročie súčasťou mojej dennodennej múzejnej práce, ako i ďalšej publikačnej a prezentačnej činnosti v podobe tvorby

stálej expozície a putovnej výstavy Jánošík, karpatský zbojník. Spolu s ďalšími miestami na území mesta, ktoré sa viažu k postave Jánošíka (miesto väznenia a popravy), tvoria niekoľkoročné úsilie dať na pravú mieru pokrivené miesta mikuláškovej histórie.

Keď sa v rokoch 2005 – 2006 pripravovala nová, finančne nákladná monografia Liptovský Mikuláš, dúfali sme, že problém miesta Jánošíkovho súdu sa v nej vyrieši. Kniha vyšla v roku 2006, zostavil ju i autorsky sa na nej podieľal prof. PhDr. Ferdinand Uličný, DrSc. V časti Sídlo Liptovskej stolice píše: „...od polovice 17. storočia sa šľachtici schádzali na kongregácie pravidelne do Svätého Mikuláša a iba výnimočne aj inde. Nejasné zostávalo, v ktorej budove vo svätom Mikuláši sa stoličné zhromaždenia konali.“

Až v roku 1709 je o tom ojedinelý zápis, ktorý dosvedčuje, že vtedy sa zhromaždenia vo Svätom Mikuláši pravidelne konali v tunajšej kúrii Pongrácovcov...

Liptovská stolica v polovici marca roku 1712 kúpila od Hanzeliho miestny dom. Kúpený dom stavebne upravili a nadstavili v roku 1713... Bol majetkom Liptovskej stolice a úradné zhromaždenia sa v ňom konali do roku 1793. Možno v tejto budove, ale pravdepodobnejšie je, že v blízkej kúrii Pongrácovcov v polovici marca 1713 súdili a odsúdili na smrť výstražným a ponižujúcim obesením za bok Juraja Jánošíka.“

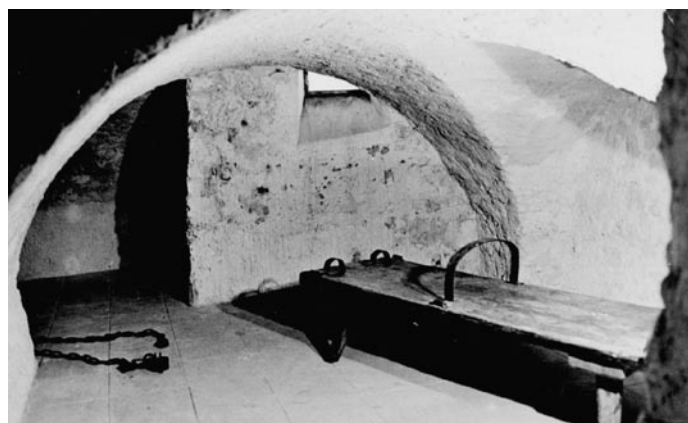
Uspokojivú odpoveď na našu otázku sme sa ani z novej monografie nedozvedeli. Je veľmi podobná tej, ktorú vyslovil dávno už aj Rudo Brtáň a čo napokon v múzeu vieme a dennodenne prezentujeme. Mimochodom, posledná veta z citovaného textu je jedinou z celej obsiahlej monografie o meste, v ktorej sa spomína Jánošík.

Múzeum je inštitúcia so špecifickým poslaním. Uchováva i vychováva. Pracuje s historickými faktami i tradíciami, s múzejnými zbierkami i živými návštevníkmi. Tabuľka na budove bola upozornením na historickú postavu Jánošíka a udalosti s ňou spojené, ktoré priťahujú do nášho múzea ročne stovky, možno tisícky návštevníkov. Bola i kusom dejín nášho múzea.

Pokiaľ sa v budúcnosti nájde doklad, ktorý uspokojivo vyrieši ako miesto Jánošíkovho súdu Pongrácovskú kúriu, či inú budovu, bude odstránenie tabuľky a jej umiestnenie na takejto budove opodstatnené.

V súčasnosti tabuľka visí na priechli Pongrácovskej kúrie. Cenné historické posolstvo i otázky a tajomstvo, ktoré so sebou niesla, nám múzejníkom i návštevníkom chýbajú.

Ružena Antolová

• Z múzejnej histórie – časť zrušenej expozície Jánošíkovo väzenie v kaštieli Vranovo v Palúdzke

Z denníka Márie Profantovej

Do nášho digitálneho archívu pribudol v roku 2010 zaujímavý dokument. Digitálny prepis denníčka svojej prastarej mamy Márie Profantovej rodenej Lackovej (1869 - 1934) priniesla a poskytla múzeu naša spolupracovníčka a „zásobovateľka“ RNDr. Olga Fejdiová, CSc.

Mária Profantová nepatrí medzi množstvo slávnych osobností, ktoré Liptovský Mikuláš má. Bola jednou z mnohých mikulášskych žien v domácnosti. Jej vzdelanie – elementárna škola a pár mesiacov „nemeckej jazykovej školy“ na Spiši zodpovedalo dobe a nárokom, aké sa v tom čase kladli na domáce panie. Vydala sa mladá za Daniela Profanta, garbiarskeho robotníka v Žuffovie fabrike. Bývali na Vyšnom Huštáku (dnes Ulica 1. mája od Tranoscia po Park Márie Rázusovej-Martákovej) a mali desať detí. Pani Mária aj popri obrovskom množstve práce, ktoré musela ako mama takej veľkej rodiny zvládnuť, bola ženou, ktorá sa vždy zaujímalá o dianie v meste i v krajine a pokiaľ to bolo možné, čítala, chodila do kina, chcela byť informovaná. Aj keď do školy chodila krátko, bola jazykovo zdatná, vedela po nemecky i po maďarsky, čo tiež rozširovalo jej obzory. Možno, to súviselo i s tým, že i jej mama, Mária Lacková, rodená Devčková bola pôrodná babica, a teda žena s určitým vzdelaním, rozhľadom a veľkými skúsenosťami. Z detí Márie Profantovej si Mikulášania pamätajú najmä dcéru Elenu, ktorá bola celý život učiteľkou prváčikov a jej rukami prešlo niekoľko generácií detí. Bola tiež obetavou sestrou Červeného kríža a účastníčkou SNP.

Keď pani Mária odchovála väčšinu svojich detí a mnohé vyleteli z rodného hniezda do sveta, pravdepodobne sa našlo trochu času a hlavne vnútorná potreba dať svoje myšlienky, trápenia či radosti na papier. K tomu obrovský pretlak emócií, obáv a biedy, ktoré priniesla prvá svetová vojna... A tak, 17. októbra 1917, v deň svojich 48. narodenín, zapísala do svojho novozaloženého denníčka prvý záznam. Denník písala do 29. septembra 1918. Prináša nám obraz života Mikulášaniek takmer pred sto rokmi a je krásnou ukážkou vtedajšieho hovorového jazyka.

Denník do digitálnej podoby prepísala a vysvetlivkami opatřila pani Olga Fejdiová. K zápisom na záver pripísala svoje krátke vyznanie: „A tu sa zápisky končia. Štyri písanky, kde si moja prastará mama písala denník, sa zachovali, či ich bolo viac, už sa nedozvieme. Prepisovanie bola nádherná práca, spôsob života tejto rodiny som aj ja zažívala počas prázdnin, ktoré som u mojich teták (deti autorky denníka) pravidelne trávila. S vďakou, že som toto mohla urobiť pre pamiatku na štachetnú rodinu Profantovie. V Lipt. Mikuláši, 12. 7. 2007. Olga Fejdiová

Rok 1917

Október 17.

Dnes mám narodeniny, našim, t. j. môjmu mužovi a deťom až teraz napadlo, že kedy je 17-ty a keď som im povedala, že dnes, nuž jednými ústami „nech Ťa Pán Bôh živí“, mi vin-

šovali. Žijeme ťažké časy, hlad je pred dvermi, dnes som pekla chlieb, múku, čo na knižku dostávame, mám už tento mesiac vybratú, nezvyšilo mi iba šesť kg, z ktorých som dnes chlieb pekla, čo potom? - sám Pán Bôh vie, mlieka mi dnes 1 l poslali z mliekárne, cukru niet, to iba po ¼ kg každý druhý deň dostaneme, a tak zo dňa na deň vždy dačo chýba a vojna neprestáva. I dnes šiel veľký cúg (vlak), hore mal červený kríž, misejú byť veľké bitky, teda tak sa mi začína môj 48. rok.

Október 18.

Dnes sme šaty prali, som taká ustatá, že ma šetky kosti bolia, najradšej by som sa už v posteli videla. Dnes mi donesla Marta (dcéra, nar. 1894, pozn. OF) cedulu na kukuricu, dostaneme aj svedectvo na mletia, tá mi všetko vykoná, je to súce dievča. Olga (dcéra, nar. 1896 pozn. OF) mi zase večer prečítavala Petöfiho básne, škoda takej múdrej hlavy, že už tak dávno hnije.

Október 19.

Máme sneh s dažďom, je to veľmi mrzký a nezdravý čas, od detí z Báčky (dcéra Mária, nar. 1887, zať Július Kubány, nar. 1875 a vnučka Viera, nar. 1912 pozn. OF) čakám dáku zvesť, ale nič, neviem prečo, či je tam zase hadimenetrend (?) Až teraz večer mi Erna Krausovie donesla kartu čítať, čo jej moja Vera (dcéra, nar. 1891, v tom čase učiteľka v Kysáci, pozn. OF) písala, je šťastná, lebo už tri karty dostala z Turkestanu od Raucha (Verin nápadník, pozn. OF). Iba Marte Piotrik (nápadník, Poliak, pozn. OF) nepíše. Sám Pán Bôh vie, čo je s ním.

Október 20.

Písal Piotrik z poľa (bojového, pozn. OF), je v armáde generála Lisingena, práve rok, čo som od neho dostala kartu, bol ťažko ranený, myslela som, že už viac do poľa nepôjde, nuž ale on veď bojuje za „Ojczyznę“ (vlast), aj teraz píše „povolenie moje jest dobre“ (dobré sa mi vodí) „caluje“ (bozkáva) nás šetkých. Už je i Marta pokojnejšia, ako písal. Po obede prišli dve ženské z tých, čo zo Sedmohradska utekli pred Rumunmi, že by som im kapustu predala, darovala som im po hlave, chudatá, chceli mi ruky bozkávať. Nech nás Pán Bôh chráni, aby sme my tak utekať miseli do širého sveta.

Október 21.

Tlačili sme kapustu, som veľmi ustatá, sama som okolo nej robila. Snívalo sa mi nadržanom s dvoma prasiatkami, hovorím deťom, že je to štestia, aj sa splnilo, dostali sme pak (balík) od Viery z Kysáču, že kulónféle (rozličný obsah), bola v ňom kura, vajcia, orechy i fľaša paradajkov a ešte čo otcovi poslal Julio (zať) dohán 5 paklov, chudák už týždeň nemal čo fajčiť, nie je k dostaniu dohán a niet toho dňa, aby dačo nechýbalo a ani za drahé peniaze si nemôžeme kúpiť.

Október 22.

Je nedeľa. Noc som mala veľmi planú, boleli ma ruky a nespala som od 1-nej hodiny až do 6-tej ráno. Je to strašné

takie bezsenné noci tráviť, kolko ráz si pripomeniem ??? Ráno keď som vstala a vôbec celý deň mi pritom v hlave hučí ako keby pri vodopáde stála, popred oči mi idú čierne lienky. Prvšie mi bolo ísť múky na chlieb kúpiť, nikde som nedostala, misím z nulovej múky chlieb piecť, na šetky strany bieda a bedákania. Hospodine, pomáhaj a pritom ešte zlý chýr – vo Viedni zastrelili ministerského predsedu, jeden mladý socialista.

Október 23.

Ešte vždy nič neviem o mojich deťoch v Petrovci, som veru nepokojná, prečo nepíšu. Radostná novina – naši dobili Konštanc v Rumunsku, a namiesto zavraždeného ministerského predsedu Stürzla je vyvolený Hohenlohe.

Október 24.

Konečne dnes som dostala od Ludiny (dcéra, nar. 1889, pozn. OF) z Petrovca list, šiel 9 dní, píše mi, ako cestovala, ako sa na stanici v Pešti zišli Gyula (Július Kubány, pozn. OF), Viera a Ludina, nedelu stávil u Kubáných v Pešti (brat Júliusa K. Emil, pozn. OF) a potom v pondelok šťastlivo prišli do Kysácu, v stredu ale už Mariška prišla pre ňu do Petrovca a od tých čias je tam, počasie že je tam veľmi pekné, v záhradách kvety kvitnú, slnko tak hreje ako u nás v lete, slovom dobre sa cíti, len aby P. Bôh dal, aby už celkom zdravá prišla domov (a stalo sa tak až v r. 1946, keď pochovala sestru Máriu Kubány, pozn. OF). Aj Gyula mi píše z Pešti, ostal zase ďalej vyučovať telegram a telefón. Zase mi jedna veľká starosť odbudla, veľmi som sa trápila, čo bude s ním. Dnes mi bola švegeriná z Lupče Katka Gálffy (manželova sestra, pozn. OF) a čo len mohla, nuž mi doniesla – mlieka sladkého i kyslého, jeden chlieb aj vrece zbožia, to je dobrá duša, čím mi len môže, tým mi pomáha a hlavné čo je, že má odkel, je majivá.

Október 25.

Môj je v zlej vôli, dobre že Rusinovci prišli, aspon sa trochu rozvravel, varila som paradajkovú polievku a halušky s kapustou, polievku pojel a halušky nechcel. Mala som nepríjemný deň. Býva u nás Lövi, veľmi poriadny Žid, len má hysterickú paniu, nech som len trochu prchká, nuž to k výstupu príde, najlepšie je tomu, ktorý len sám býva v dome.

Október 26.

Písala mi Vera, je spokojná so štoфом, že jej hovoria, že veľmi dobre vyzerá, že tučnie, nech je len tučná, nie ako Marta, na tú sa bojím pozrieť, v tej kosti hrkocú a nemám, čo by ju s dačím podchovala. Nadštrikujúajú štromfle Marta i Olga,

• Manželia Profantovci v staršom veku s dcérami

jedna robí okrúhlu a druhá špicatú päťu a ja som učiteľka, misím ich učiť, lebo už zabudli, dávno neštrikuvali.

Október 27.

Dnes bola u nás moja pastorkyňa, ako hu ja volám (okamost gýermekem) Erna Krausovie, veľmi rada mám to dievča, je veľmi dobrá a nemá veľké požiadavky, od 14 rokov píše v advokátskej kancelárii a šetko rodičom dáva. Dopisuje si s jedným ??? a to vážne, ale jej rodičia o tom nevedia, iba ja, ja by som jej vinšovala, aby šťastná bola, sám Pán Bôh vie, či ju neoklame.

• Elena Profantová, dcéra autorky denníka, známa mikulášska učiteľka

Október 28.

Noc som planú mala, temer celú noc som nespala, v hlave mi hučí, nech nie čierna káva, nevedela by na nohách stáť a práce mám veru dosť.

Október 29.

Môj šiel do Krompachov k Lacovi (syn, nar. 1900, pozn. OF), niesol mu i prádlo i vrchnie šaty, ten chlapec nás moc stojí, mnoho poderie. Ráno sme sa dosť zle rozišli, nuž ale do večera to prešlo, ja som sa vyplakala a jeho tiež hnev prešiel. Doniesol mi cukru 5 kg, zo 60 dkg slaniny na vytápanie a 1 kg kávy, len škoda, že tej slaniny viac nedoniesol. Laco sa dobre má a hodne robí.

Október 30.

Dnes som nedostala ten biedny liter mlieka, som ako otrávená, a pritom som sa ešte užialila, Bože, čo bude ďalej? Topila som si slaninu, hodne som vytopila, aj chutný šmalec je. Po obede som šla do Okoličného mlieko hľadať, ale som nedostala, ešte sme potom večer šli s Martou, Danom (syn, nar. 1908, pozn. OF) a Ilkou (dcéra, nar. 1906, pozn. OF), dostala som 21/2 l, aj to len, že ma poznali, nuž ma prázdnu nepustili. Piotrik písal mne kartu, srdečný pozdrav z Wolhínie z dekungu „caluje“ (bozkáva) nás šetkých.

Október 31.

Doviezli mi zo mlyna z Hýb klč (otruby) a múku, zvrchovaný čas, bo som už chlebovou múkou svine chovala, platila som od 75 kg za mletie 3 koruny. Deti dnes do školy nešli, máme Pamiatku reformácie, večer sme vence, vlastne Marta, vili, ale sme miseli o 81/2 spať ísť, lebo sme nemali petroleja.

November 1.

Je deň Všetichsvätých, boli sme na cmiťkách našich drahých pozrieť a každému sme veniec položili, bolo mi hrozne ľúto, nik sa nám spod tej čiernej zeme neohlásil, neobjala ma moja Anna (dcéra, 1893 – 1915, pozn. OF) ako pár hodín pred smrťou objala, „neboj sa, mama, neplač, nič mi nebude“, je to hrozné, keď rodičia svoje deti oplakávajú, i ja som si to zaslúžila?

Vysvetlivka: Tri otázniky (???) v texte nahrádzajú nerozlúštený, alebo nezrozumiteľný výraz

Podľa rozprávania Olgy Fejdiovej napísala a zo zápiskov vybrala Ľubica Rybárska

Vernosť ideálom ako sila do života

Dramatický osud Vladimíra Jána Žuffu, významnej osobnosti slovenského zdravotníctva
(1. 6. 1893 Liptovský Mikuláš – 1. 12. 1974 Liptovský Mikuláš)

Námorníci záchranného člna torpédovanej britskej lode *Duchess of Athol* vytiahli 10. októbra 1942 z rozbúrených vĺn Atlantiku kdesi pod dvadsiatou rovnobežkou južnej pologule muža so zaplombovaným kufrikom s tajnou poštou. Bol to kapitán československého zahraničného odboja Vladimír Ján Žuffa, jedna z najvýraznejších a najzaujímavejších osobností slovenského zdravotníctva minulého storočia.

Prežitie potopenia lode nemeckou ponorkou počas 2. svetovej vojny nebolo jediným momentom v živote Vladimíra Jána Žuffu, kedy hľadel do očí nebezpečenstvu a smrti. Keď bol ranený na fronte počas 1. svetovej vojny, zachránil mu život jeden Bavor. V roku 1940 unikol len o vlások prenasledovaniu gestapa, keď ilegálne prevážal rádiovysielačku z Protektorátu Čechy a Morava na Slovensko. Udalosť s potopením lode nemeckou ponorkou opísal v spomienkovej knihe „Zdá sa, že sme torpédovaní“. Rozpráva v nej o svojej ceste z Palestíny, kde pôsobil ako spravodajca a redaktor rádia Levante, okolo afrického kontinentu južnou cestou do Londýna. Osobná loď s 1250 osobami na palube stroskotala a útrapy prežili muži, ženy a deti na záchranných člnoch. Museli vystačiť s minimom vody, 3 suchármi, 3 kockami vitamínov, čeliť tropickým páľavám vo dne, mrazivým lejakom v noci i hrozbe nemeckých ponoriek a lodí. Po veľkých útrapách ich na štvrtý deň zachránila britská cisternová loď. Dramatické udalosti pokračovali aj počas druhej plavby v konvoji s civilnými a vojenskými loďami, keď odrazili nálet nemeckých stíhačiek, aj útok námorných síl. Po tejto ceste sa V. J. Žuffa ocitol v Londýne, kde ako výkonný pracovník Československého Červeného kríža zabezpečoval nákup liekov a zdravotníckeho materiálu pre obyvateľov Československa po vojne. Angažoval sa v rôz-

nych charitatívnych organizáciách, organizoval pomoc pre československých emigrantov a pre československé vojenské jednotky, predovšetkým v Sovietskom zväze. Do vlasti, k svojej manželke Olge, rodenej Volkovej a dcéram Olge a Nadi sa vrátil až po piatich rokoch. V roku 1946 rodinu postihla smutná udalosť. Dcéra Olga tragicky zahynula.

V. J. Žuffa bol mužom činu, odvážnym a schopným organizátorom. Vyrastal v evanjelickej rodine, Žuffovci boli príbuzní významného slovenského básnika Pavla Országha - Hviezdoslava. V roku 1918 sa Vladimír prihlásil do Národnej gardy, aktívne sa zúčastnil prvého československého odboja. V roku 1920 sa presťahoval do Bratislavy. Tu sa stal jednou z najaktívnejších osobností pri formovaní slovenského verejného života. Pôbil v mnohých spolkoch a združeníach, stal sa členom správnych rád výrobní liečiv, bol v dozornej rade Slovenskej banky, podpredsedom ČSČK, členom Rotary klubu. Nezištne pomáhal chudobným, kupoval pre nich šatstvo a potraviny, počas pôsobenia v Bejrúte venoval značnú sumu obetiam prenasledovania gestapom, ktorú musel postupne splácať. Mal literárny talent, filmoval, fotografoval, bol poľovníkom. Dohovoril sa nemecky, maďarsky, anglicky, srbsky. V rokoch 1938 - 1940 pôsobil ako riaditeľ kníhtlačiarne v Žiline. Z tohto obdobia napísal knihu „Podnik – živý organizmus“, ktorá vyvolala značný ohlas.

V. J. Žuffa bol ale predovšetkým nestorom slovenskej farmácie. Odbor farmácia vyštudoval v Budapešti a v Prahe. V rokoch 1929 – 1934 študoval i medicínu v Bratislave. Veno-

val sa predovšetkým organizovaniu slovenského lekárstva. V roku 1927 založil profesijnú organizáciu Zväzu lekárov Slovenska. Jeho pričinným začal vychádzať odborný farmaceutický časopis Slovenský lekárnik, zaslúžil sa o rozvoj slovenského farmaceutického školstva. Po 2. svetovej vojne, 6. 8. 1945, sa činitelia Ministerstiev národnej obrany a sociálnej starostlivosti v Prahe rozhodli menovať nových členov ČSČK, ale Žuffovo meno tam nebolo, nepočítali s ním. Preto neskôr pôsobil na Povereníctve zdravotníctva v Bratislave vo funkcii ministerského radcu, potom pracoval ako vedúci Oblastnej ústredne antibiotík v Bratislave. Začiatkom 50. rokov ho predstavitelia vtedajšieho režimu urobili kontrolórom prístrojov na poľnohospodárskych družstvách a v rámci akcie B vysťahovali jeho i jeho rodinu do nevyhovujúceho bytu v Lučenci. Odišiel do predčasného dôchodku a s rodinou býval pri príbuzných v Dobšinej. Po deviatich rokoch sa mohli presťahovať do rodného Liptovského Mikuláša. V odbornej tlači sa začal spomínať až v roku 1968, keď mu udelili aj titul Zaslúžilý zdravotnícky pracovník. V roku 1969 prevzal v Martine Striebornú plaketu Slovenskej lekárskej spoločnosti. Ani tieto nepriaznivé životné podmienky a politické vyhnanstvo nezlomili intelekt a dušu V. J. Žuffu. Bol aj prekladateľom. Preložil do slovenčiny dielo maďarského spisovateľa Imré Madácha „Tragédia človeka“. Základnú myšlienku uvedeného diela ... „Človeče, nezúfaj! Bor sa so životom a s dôverou dúfaj!“ možno pokladať i za životné krédo V. J. Žuffu.

Podľa článku Magdy Žiakovej, ktorý uverejnili Zdravotnícke noviny 16. 12. 2004 napísala Mgr. Anna Šmelková. Krátené.

Chata Olga a Nadina studnička

Vladimír Ján Žuffa, mikulášsky roľník, významný priekopník farmácie, zanechal stopy i v Jánskej doline. Bol vášnivým milovníkom prírody a poľovníkom. Keď sa začiatkom 20. rokov 20. storočia natrvalo usadil v Bratislave, kontakt s rodným Liptovom chcel zachovať aj prostredníctvom prázdninových rodinných pobytov v prírode. Najmä preto kúpil približne v rokoch 1921 – 1922 v Jánskej doline (vo Svätom Jáne) poľovný revír. Revír sa nachádzal v okolí Stanišovskej doliny a jeho centrom sa stala lúka nazývaná Lanovisko, kde dal V. J. Žuffa postaviť poľovnícky zrub, či chatu, ktorú nazval podľa svojej manželky a staršej dcéry – obidve sa volali Olga. Neveľká chata mala kuchyňu a veľkú izbu s 12 pričkami, kde sa mohlo vyspať 24 ľudí. S lúkou a horou spájala chatu Olgu zastrešená terasa, vhodná na letné stolovanie, posedenia i pozorovanie zvierat – vo večerných, nočných, či ranných hodinách prichádzali na Lanovisko srny, diviaky, niekedy i medveď... Prichádzali vraj i zo susedného revíru brata V. J. Žuffu Ondreja, ktorý bol vášnivým poľovníkom. Keďže V. J. Žuffa lovil oveľa zriedkavejšie, zvieratá sa na Lanovisku cítili bezpečnejšie. Na chatu Olgu chodilo veľa Žuffovie známych – častým hosťom býval napríklad poslanec Ján Liška z Vrbice, či riaditeľ železníc Viest s rodinou.

O revír V. J. Žuffu sa staral horár Kermet. V čase, keď bola chata obývaná, nosil jej obyvateľom vodu z neďalekej vyvieračky, ktorá zakrátko dostala meno Nadina studnička. Studená, veľmi dobrá voda, totiž najviac chutila mladšej zo Žuffovie dcér Nadi. J. V. Žuffa dal

• Chata Olga na Lanovisku v Jánskej doline

prameň upraviť a umiestniť naň i nápis Nadina studnička.

Na rozdiel od svojho majiteľa, chata Olga neprežila kruté vojnové časy. Počas SNP prebiehali v Jánskej doline ťažké boje. Dňa 24. októbra 1944, postupujúci Nemci vypálili všetky senníky a koliby, horáreň pred Bystrou, horáreň pod Bielym i chatu Olgu na Lanovisku. Zničená bola i Nadina studnička.

• Nadi Žuffová pri vojnu zničenej studničke, ktorá nesie jej meno.

Dnes sa Nadinou studničkou nazýva vyvieračka upravená betónovým múrikom a meracím zariadením, pretože patrí do siete dlhodobu systematicky pozorovaných prameňov. Nachádza sa pri hlavnej ceste dolinou, blízko zrekonštruovanej urbárskej chatky majiteľov pôdy Smrečany, dnes prevádzkovej budovy Malej Stanišovskej jaskyne. Zo speleologického hľadiska je to „výver z doteraz neznámej jaskyne nachádzajúcej sa v masíve Slemä (1514 m n. m.) s

priemernou výdatnosťou 10 litrov za sekundu. Výskumy v neďalekej Novej Stanišovskej jaskyni neobjasnili ich pôvod. V období topenia snehu sa jej výdatnosť zvyšuje a voda začína tiecť aj z neďalekého občasného výveru, cez ktorý sa jaskyniari pokúsili v minulosti kopaním preniknúť do podzemia. V Jánskej doline je známych 16 výverov súvisiacich s jaskyňami.“

Nadina studnička má ešte stále svoje neodhalené (podzemné) tajomstvá a aj dnes si občas chodia naplniť jej vodou fľaše a bandasky ľudia zo širokého okolia.

Podľa rozprávania Nade Micherovej, rodenej Žuffovej, informácií doc. PhDr. Oldřicha Vaněka, CSc., Ing. Petra Holúbeka a www.stanisovska.sk napísala

Lubica Rybárska. Fotografie z archívu Nade Micherovej a Ing. Petra Holúbeka

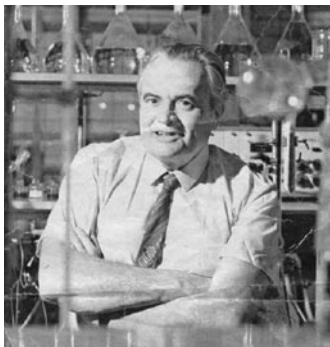

• Prázdninová pohoda na terase chaty Olga – Olga Žuffová s dcérami Olgou a Nadou. Približne v roku 1928.

• Nadina studnička dnes

Zabudnutý rodák Ing. Vladimír Lacko, CSc.

• Neúnavný výskumník

Pred 85 rokmi, 16. apríla 1925 sa v Liptovskom Mikuláši narodil významný slovenský chemik, vedec a výskumník Ing. Vladimír Lacko, CSc. Po otcovi Ing. Vladimírovi Lackovi, jednom z prvých slovenských inžinierov chémie, pochádzal zo známej mikuláškovej garbiarskej dynastie Lackovcov a po matke Márii Markovičovej zo slávnej hurbanovskej rodiny (jej starým otcom bol Svetozár Hurban -Vajanský). V čase jeho narodenia žila rodina vo fabrickom dome firmy Lacko-Pálka, ktorý do roku 1916 patrila Stodolovcom. Vladimír Lacko sa tak narodil na rovnakom mieste ako Aurel Stodola či jeho synovec Ivan Stodola.

Prvorodený Vladimír, ktorý mal o dva roky mladšiu sestru Elenku, vyrastal v široko rozvetvenej rodine Lackovcov. O pár domov ďalej, smerom k mikuláškemu námestiu, v priestranom dome pred garbiarňou Jur Lacko a synovia bývali starí rodičia Lackovci - Miloš a Mária, rod. Bujnová. V dospelosti oceňoval veľmi dobrú výchovu svojich rodičov a dobré vzdelanie, ktoré mu poskytli.

Už počas štúdií na Gymnáziu M. M. Hodžu ho pedagógovia pokladali za veľmi dobrého študenta. Vynikal najmä v matematike a chémii. Rodičia ho viedli k štúdiu jazykov, čo mu po celý život pomáhalo v odbore raste i pri práci. Blízky mu bol aj šport a pobyt v prírode, za čo vďačil učiteľovi telesnej výchovy Jozefovi Fleischmannovi. Ako sám napísal: „Mnohí profesori významne vytvárali moju osobnosť, vzdelanie, schopnosti študovať. Veľmi mi prospela práca v samovzdelávacom krúžku.“ V rokoch 1943–1946 študoval na Slovenskej vysokej škole technickej v Bratislave a potom, až do roku 1948, v Brne na Českej vysokej škole technickej

(vtedajšej Vysokej škole technickej Dr. Edvarda Beneša) odbor chemického inžinierstva. Už ako študent pracoval v brnenskom Výskumnom ústave koželužskom a zamestnal sa tu aj po absolvovaní školy.

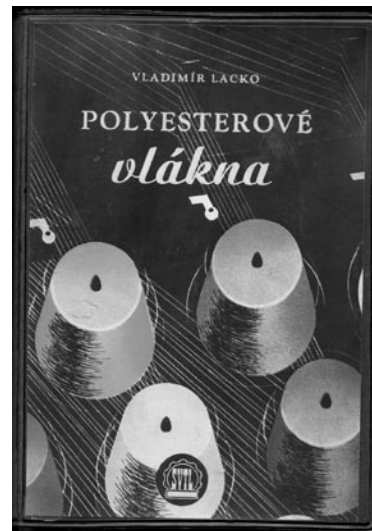
Keď v roku 1951 vznikol vo Svite Výskumný ústav chemických vlákien, vrátil sa na Slovensko. Ako výskumník tu prežil celý svoj profesionálny život, až do odchodu na dôchodok. Avšak jeho ďalšie pracoviská, priemyselné podniky, v ktorých zavádzal novú výrobu, boli roztrúsené po celom vtedajšom Československu.

Ing. Vladimír Lacko sa stal popredným a uznávaným vynálezcom v odbore polyesterových vlákien. Od roku 1955 pracoval vždy na čele výskumných kolektívov, a tak stál pri zrode a výrobe nových československých polyesterových vlákien Tesil, Velana, Tesil 3, 32 a 33. Svoje poznatky publikoval v knihe *Polyesterové vlákna* (1959). O tri roky neskôr obhájil kandidátsku dizertačnú prácu *Teoretické základy výroby vysokozmršťivých polyesterových vlákien* a získal vedecký titul kandidát vied. Niekoľkoročná úspešná práca mu priniesla, hoci nestranníkovi, vtedajšie vysoké štátne vyznamenanie Štátnu cenu Klementa Gottwalda (1967).

Vladimír Lacko má na konte 81 patentov alebo patentových prihlášok. Jeden z nich, čs. patent č. 105 653 chrániaci spôsob textilného spracovania vysokozmršťivých polyesterových vlákien na vysokoobjemné priadze a výrobky, bol udelený aj vo Francúzsku, Anglicku, Belgicku a Taliansku. Hoci vynášiel aj dentálnu niť, patentovať si ju nedal. V roku 1978 získal čestný titul Zaslúžilý vynálezca. Veľa času venoval práci v Čs. vedecko-technickej spoločnosti, kde prednášal. Po celý život sa venoval výchove mladých pracovníkov, viedol 50 záverečných vysokoškolských prác. Bol aj neúnavným publicistom v odborných časopisoch, dennej i periodickej tlači, rozhlase i televízii. Napísal vyše 120 odborných článkov, 150 prednášok. Pracoval aj v redakčnej rade vydavateľstva Alfa a časopisu Chemické vlákna.

Jeho najväčším koníčkom bolo rybárstvo, ktorému sa venoval nielen ako športovec, ale aj ako vedec - ichtyológ. Prispieval do časopisu Poľovníctvo a rybárstvo, aj pod pseudonymom Vladimír Svitán. Autorsky sa podpísal pod publikáciu *Muškárenie* (1980). Umelé mušky aj vynikajúco viazal. Na umelecké viazanie modelov rybárskych mušiek získal aj živnosť. Zákazky mu prichádzali z celej Európy.

Vladimír Lacko nečakane zomrel 7. septembra 1992 vo Svite, kde je aj pochovaný.

• Trojročný Vladko na rukách starej mamy Márie Lackovej, rod. Bujnovej, 1928

Iveta Blažeková

Šité na mieru

Múzeum Janka Kráľa v tomto roku pripravilo niekoľko špeciálnych aktivít a programov „šitých na mieru“ podľa možností a potrieb regiónu a škôl. Ich cieľom bolo sprístupniť expozície a zbierky žiakom aj verejnosti, spraviť ich atraktívnejšími. Tieto aktivity stavajú na neformálnosti múzejného prostredia a snahe vytvoriť pre deti a mladých ľudí priestor na hru, interakciu, experiment, zábavu a diskusiu. Majú tak možnosť urobiť si vlastný vnem a odnieť si celistvý pocit. Program deťom a mladým umožňuje aktívne poznávanie a učenie sa, akoby prežívanie toho, čo sa v našom regióne v priebehu storočí dialo. Učiteľom zas umožňuje oživiť vyučovanie, zatraktívniť, skompletizovať a rozšíriť vyučovací proces o regionálne prvky a prehliť vedomosti žiakov a študentov priamou skúsenosťou a kontaktom s exponátmi.

Jedným z takýchto programov bolo *Čítanie z autobiografie Iboje Wandall-Holm Zbohom storočie*, realizované k Medzinárodnému dňu holokaustu a rasového násillia. Na podujatí sa vo veľkej miere podieľali žiaci zo základných škôl, ktorí prečítali spolužiakom najzaujímavejšie časti autobiografie a zároveň k nim poskytli komentár, ktorý uviedol poslucháčov do širšieho kontextu. Súčasťou podujatia bola prezentácia historických fotografií nášho mesta, v ktorom sa veľká časť deja románu odohráva.

Katarína Verešová

• Z podujatia *Čítanie z autobiografie Iboje Wandall-Holm Zbohom storočie*. Foto: Ján Svidran

Prečítajte si

Janura, Tomáš: *Vidiecke šľachtické sídla v Liptovskej stolici*. Vydala Liptovská galéria P. M. Bohúňa v Liptovskom Mikuláši v spolupráci s Historickým ústavom SAV, 2008.

Vedecké a zároveň čitateľsky pútavé dielo pracovníka Historického ústavu SAV mapuje vidiecke šľachtické sídla v obciach bývalej Liptovskej stolice. Slovom i obrazom zoznamuje s často zabudnutými dejinami liptovských kúrií a kaštieľov, ktoré sú súčasťou nášho historického dedičstva. Mnohokrát chátrajú a miznú vinou nešetrných prestavieb, či dokonca asanácií. Že toto dielo zachytilo niektoré pamiatky v poslednej chvíli, dokazuje osud kúrie Petra II. Vitáliša v našom meste, mestskej časti Vitálišovce. Táto takmer stopäťdesiatročná budova padla za obeť novej výstavbe skoro súčasne s vydaním knihy. Riadky venované tejto kúrii sa tak stali jej „nekrológom“.

• • •

Šmelková, Anna: *Spríevodca po cintoríne v Liptovskom Mikuláši - Vrbici*. Vydal Mestský úrad a Múzeum Janka Kráľa v Liptovskom Mikuláši, 2009.

Ďalšie, doplnené vydanie *Spríevodcu po mikulášskom cintoríne*. Je výsledkom dlhoročného záujmu pracovníčky Múzea Janka Kráľa Mgr. Anny Šmelkovej o túto problematiku. Prináša prehľadne (v abecednom poradi) zdokumentované miesta posledného odpočinku osobností dávnej i nedávnej mikuláskej histórie. Každému zo zosnulých dejateľov je venovaný krátky životopis, portrét i fotografia hrobu. *Spríevodcu* doplnia prehľadný plánik umiestnenia jednotlivých hrobov. Do minúta zásob ho môžu záujemcovia získať bezplatne v Múzeu Janka Kráľa, vo virtuálnej podobe ho nájdete na www.mjk.sk.

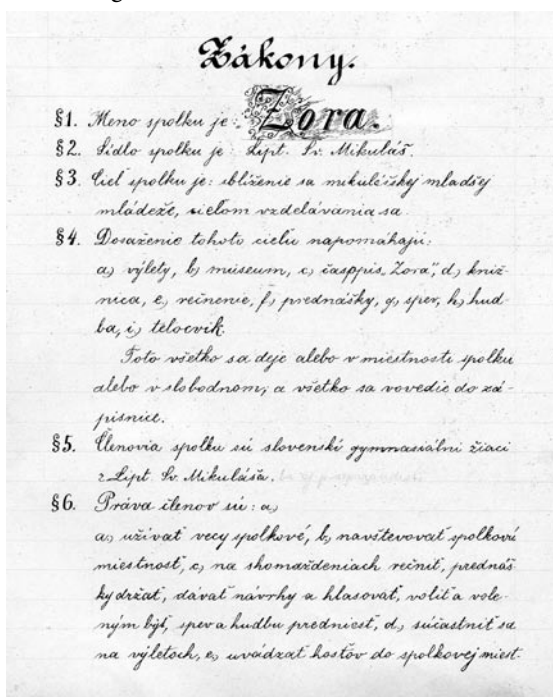
Zo zápisnice krúžku Zora – telocvik pred 110 rokmi

Tento rok, v súvislosti s výstavou *Po stopách pamäti* venovanej Milošovi Janoškovi, sme od jeho dcéry, pani Olgy Kostkovej dostali nielen jeho turistickú paličku, ale aj hrubý zošit so štítkom s nápisom *Zápisnica*. Ide o zápisnice v dejinách mesta ojedinelého krúžku, ktorý si z vlastnej iniciatívy vytvorili približne 13 – 15 roční chlapci z mikulášskeho evanjelického farského dvora a okolia. Nazývali sa Mladšou mikulášskou mládežou (MMM) a krúžok fungoval asi tri letá – bol to totiž krúžok prázdninový, chlapci sa mohli stretávať len po návrate zo škôl v rôznych častiach Uhorska. Zaujímavé, ale iste nie náhodné je, že mnoho mien z nie veľmi početnej členskej základne ZORY nájdeme dnes v Slovenskom biografickom slovníku – vyrástli z nich osobnosti zapísané do mikulášskej i slovenskej histórie.

K práci v krúžku pristupovali s vážnosťou (čoho dôkazom sú zachované podrobné zápisnice) no zároveň to bola činnosť, ktorá bola naplnením ich národných ideálov a hlavne prirodzenej túžby po pohybe, hrách, dobrodružstve a rozširovaní si obzorov. A tak sa v zápisnici dočítame o pravidelných valných zhromaždeniach, recitácii (recitácii), zriadení múzea, naciivení divadelného predstavenia, vytlačení vlastného časopisu ZORA... No najmä je plná opisov výletov, hier na zbojníkov v blízkom Háji a telocvičných aktivít. Chlapci boli telesne veľmi zdatní – ved' nielenže chodili takmer všade pešo, no dokonale ovládali napríklad chôdzu na rukách i rôzne telocvičné náradia, ktoré im zhotovili na farskom, či školskom dvore. A už pred 110 rokmi hrávali futbal. Treba dodať, že na rozdiel od súčasnosti, telocvik sa v školách nevyučoval, a prirodzená túžba po pohybe, voľnosti a slobode dostávala krídla najmä v lete. A tak sa Mladšia mikulášska mládež – Miloš Janoška, Ján Uram, Jozef Uram, Pavel Gallo, Peter Marendiak, Fedor Ruppeldt,

Ján Danko, Matej Žuffa, Milan Žuffa, Marcell Scholtz, Zeno Krivoss (iste sa pridali i ďalší) „telocvičili“ nielen vo futbale.

Čítanie vyše storočných zápisníc o prázdninových chlpcenských hrách má zvláštne čaro – sú ešte detsky naivné, no zároveň z nich cítiť túžbu po „dospeláckej“ vážnosti a „otužovaní“ sa nielen telesom. Tu je niekoľko riadkov zo 185 stranovej zápisnice:

Cvičenie sa v footballnej hre

Nielen duševne, ale i telesne otužovali sme sa. Každý deň ráno, lebo večer na mraku, hrali sme sa túto od nás obľúbenú hru. Okrem každodennej hry na dvore, vyšli sme dňa 1. augusta v stredu ku mlynu. Rozdelili sme sa cestou na dve stránky. Na jednej boli: Miloš Janoška, Matej Žuffa, Jozef Uram, Pavel Gallo a Milan Žuffa, na druhej Ján Uram, Ján Danko, Marcell Scholtz, Peter Marendiak a Vlado Gallay (len z potreby vzatý).

Výsledok dvojhodinovej hry bol: 1-vá stránka vyhrala 2 footbally a 4 ušiaky (lebo sme sa aj túto hru hrali) a druhá stránka vyhrala 5 footballov. Hrali sme sa aj v Kláštorskej záhrade viac ráz.

Okrem footballnej a ušnej hry, hádzali sme každý deň aj železnú gulu a kto kolko hodil bolo poznačené.

K otužovaniu tela patrí aj každodenný kúpeľ vo Váhu. Chodili sme sa

všetci spolu na určité a bezpečné miesto kúpať.

Pestovali sme aj telocvik, no nie s veľkým prospechom, lebo veru málo ráz sme sa telocvičili všetci spolu dľa poriadku. Večer behali sme okolo dvora.

Najväčší prospech v telocviku bol z príležitosti výletu. Keď sme totižto od rána do večera behali z grúňa na grúň, z doliny do doliny, z vrchu na vrch s najväčšou ochotou a vôľou. A keď vypotení a ustatí došli sme domov, kde nám nočný oddych padnul tak dobre.

-Ir-

Múzeum zakúpilo súbor fotografií JUDr. Martina Martinčeka

Umelecký zbierkový fond sme v tomto roku rozšírili o súbor 47 fotografií JUDr. Martina Martinčeka, ktorý bol prvým riaditeľom múzea. Tento nákup umožnila mimoriadna finančná dotácia nášho zriaďovateľa - mesta Liptovský Mikuláš. Súbor čiernobielych fotografií obsahuje aj fotografie z cyklu Adam Kura a Košíkár Martin Dutka. Získané fotografie budú vystavené v rámci výstavného programu nášho múzea v roku 2011. Splácame tak svoj dlh voči prvému riaditeľovi Múzea Janka Kráľa, významnému klasikovi slovenskej umeleckej fotografie. Martin Martinček venoval fotoaparát zn. Rolleiflex do zbierkového fondu múzea v roku 2002.

Zdenko Blažek

Múzejné starinky môžete podporiť zaslaním finančného príspevku na sponzorský účet Múzea Janka Kráľa. Číslo účtu v UniCredit Bank je 6623853007/1111. ĎAKUJEME!

MÚZEJNÉ STARINKY – občasník Múzea Janka Kráľa v Liptovskom Mikuláši. Adresa: Námestie osloboditeľov 30, 031 01 Liptovský Mikuláš, Tel.: 044/5522554, e-mail: muzeumjmk@mjk.lm.sk. Zostavila: Ľubica Rybárska. Zodpovedný: Mgr. Zdenko Blažek, riaditeľ múzea. Vytlačil: PRINT MASTER Liptovský Mikuláš. Náklad 500 ks, vydanie prvé, december 2010. ISBN: 978-80-970184-1-2

